

Mühsams laatste dagen in vrijheid

Door [Rudolf Rocker](#)

- Oorspronkelijke titel: Fragmenten uit *Der Leidensweg der Zenzl Mühsam*
- Verschenen: 1949
- Bron: De AS #143 Erich Mühsam, najaar 2003; Fragmenten uit *Rudolf Rocker, Aus den Memoiren eines deutschen Anarchisten*, Frankfurt am Main, Suhrkamp 1974.
- Vertaling: Jaap van der Laan

De hier onder te lezen (verkorte) vertaling is van de interessante en lezenswaardige memoires van Rudolf Rocker. Magdalena Melnikow en Hans Peter Duerr maakten hieruit een keuze, wat in 1974 bij Suhrkamp als boek werd uitgegeven. Rocker was bevriend met [Erich Mühsam](#) en hij noemt hem en zijn partner [Kreszentia \(Zenzl\) Mühsam](#) dan ook meerdere malen in zijn herinneringen. Het navolgende is een samenvatting van wat Rocker schrijft over Mühsam en zijn arrestatie na de Rijksdagbrand op 27 februari 1933

Mühsams laatste dagen in vrijheid

Erich Mühsam hoorde tot mijn meest vertrouwde vrienden in die tijd. We woonden beiden in de voorstad Britz en zagen elkaar jarenlang bijna iedere dag. Toen ik na de oorlog naar Berlijn kwam, woonde Erich in München. Zo kwam het dat ik hem pas in december 1924 persoonlijk ontmoette, toen hij na een gevangenschap van vijf jaar weer vrij gekomen was, en wel door dezelfde amnestie waardoor ook Adolf Hitler uit de gevangenis kwam. Zijn vrouw Kreszentia of Zenzl, zoals we haar kortweg noemden, was een paar maanden eerder naar Berlijn gekomen en nam spoedig contact met me op. Direct na zijn vrijlating kwam Erich zelf naar de hoofdstad waarin hij verder bleef wonen.

Mühsam was een van de weinige echte revolutionairen die in Duitsland zelf hun ontwikkeling doorgemaakt hebben. Zijn grenzeloze verachting voor de burgerij, zijn bijtende spot die hij onbarmhartig over de zelfgenoegzame kleinburgers uitte, kwamen niet voort uit de honende lach van een cynische bohémien, die zijn plaats in het leven niet kan vinden, maar waren de woedende kreet van een mens wiens gevoelens en gedachten wortelden in het volk en waarin het lijden van alle onderdrukten en van degenen die door het noodlot getroffen waren weerklonk.

Mühsam was een van de weinige intellectuelen in Duitsland die zich al bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog vastbesloten tegen het machtspolitieke streven van de Duitse regering verklaarde en deze verantwoordelijk stelde als hoofdschuldige aan de oorlog.

Hij was een der eersten die zich inzetten voor een Beierse radenrepubliek. In die tijd, toen heel Europa de directe invloed onderging van de Russische Revolutie en het bolsjewisme zich nog niet sterk genoeg voelde de sovjets volledig aan zijn dictatuur te onderwerpen, werd de radengedachte voor Erich Mühsam net als voor vele anderen het uitgangspunt voor een nieuw tijdperk, die door de verwachting dat de wereldrevolutie voor de deur stond aan belang won.

Het idee van de federalistisch geordende maatschappij, waarvan het beheer rechtstreeks in de industriële en landbouworganisaties van de arbeidende bevolking wortelde, kwam sterk overeen met

de idealen van de anti-autoritaire vleugel van de Eerste Internationale en moest Mühsam wel met grote geestdrift vervullen. Dat nu juist in Beieren de mensen die voor een dergelijke omwenteling waren het moeilijkst te vinden waren kon en wilde hij niet inzien; het lag immers volledig in zijn karakter naar het onmogelijke te streven. De putsch van de tegenrevolutie werd weliswaar door de bewapende arbeiders spoedig neergeslagen maar Erich was al met twaalf andere leden van de eerste radenrepubliek uit München ontvoerd en in de gevangenis van Ehrach opgesloten. De tweede radenrepubliek, waaraan Landauer noch Mühsam enig aandeel hadden, raakte volledig in communistische handen. Die onverwachte arrestatie redde Erich echter toen het leven. Zonder dit bijzondere incident was hij beslist later, toen de troepen van Noske München binnentrokken, net als zijn vriend Landauer vermoord.

Toen ik de volgende morgen bij het ontbijt de krant oppakte, staarde me in vette letters de kop aan: 'De Rijksdag in brand gestoken! Massale arrestaties in Berlijn en andere delen van het land.' Er bekwam me een onaangenaam gevoel. Omdat onder de toenmalige omstandigheden geen vastbesloten verzet van de arbeiders meer te verwachten was, moest ik wel op mijn eigen veiligheid letten, omdat ik ieder moment gearresteerd kon worden.

Toen Milly [de vrouw van Rocker] het huis verliet, pakte ik haastig het manuscript van mijn boek Nationalisme en Cultuur bijeen, dat ik enkele dagen tevoren had afgerond. Maar Milly kwam al na een paar minuten weer terug. Ze had op straat een bevriende straatventer ontmoet, die haar toefluisterde dat Erich Mühsam enkele uren tevoren was gearresteerd en door vier geheime agenten met onbekende bestemming was afgevoerd. Mühsam woonde vlak bij ons. Een paar dagen daarvoor had ik hem voor het laatst gezien en een lang gesprek met hem gehad. Het was een vreselijke tijd waarin iemand die als revolutionair bekend stond zijn leven niet zeker meer was. Iedere nacht werden in de straten van Berlijn mensen door bruine bendes vermoord, en omdat Erich sinds jaar en dag door de reactie met een bijzondere haat werd vervolgd, had ik hem dringend aangeraden in ieder geval voorlopig naar het buitenland te gaan omdat ik het ergste voor hem vreesde. Sinds Hitler rijkskanselier geworden was, had Erich bijna dagelijks anonieme brieven en telefoontjes gekregen waarin hij met een spoedige dood werd bedreigd. Een paar maanden voor zijn arrestatie had Goebbels hem nog in zijn tijdschrift Der Angnff verantwoordelijk gesteld voor de zogenaamde 'gijzelaarsmoorden' in München in de laatste dagen van de radenrepubliek, hoewel Erich destijds al twee weken gevangen zat. En dat wist Goebbels heel goed.

Erich had inderdaad alles tegen: hij was van joodse afkomst, een bekend anarchist en had samen met Landauer een vooraanstaand aandeel gehad in de revolutionaire gebeurtenissen in München. Daarbij was hij een satirisch dichter en schrijver die de vijanden van de vrijheid nooit spaarde en hen met zijn spot vaak dieper trof dan de heftigste aanvallen in de revolutionaire pers. Erich was zich het gevaar waarin hij verkeerde zeker bewust. Hij heeft mij herhaaldelijk gezegd dat wij zijn dappere vrouw niet moesten vergeten als hem iets gebeurde. Hij verzette zich lang tegen mijn voorstel en pas toen Wilhelm Werner hem dezelfde raad gaf, besloot hij te vertrekken. Ik wilde dat hij nog dezelfde dag vertrok, maar hij zei dat hij nog een paar dringende zaken moest afwikkelen, en beloofde mij bij hoog en bij laag dat hij de volgende dag zou vertrekken. Dat was twee dagen voor de brand in de Rijksdag.

Pas later, toen ik in Zwitserland was, deelde Zensl Mühsam me mee, dat hij al een treinkaartje naar Praag op zak had maar zo onvoorzichtig was zijn vertrek nog een dag uit te stellen. Deze dag werd hem fataal en was beslissend voor zijn lot.

[geschiedenis](#), [fascisme](#), [nationaal-socialisme](#)

From:

<https://anarchisme.nl/> - **Anarchisme.nl**

Permanent link:

https://anarchisme.nl/namespace/muehsams_laatste_dagen_in_vrijheid?rev=1576109272

Last update: **12/12/19 00:07**